

Handlingens propaganda och dess gränser

Ungsocialisterna i Skåne 1906–1908

Fredrik Egefur

Inom den svenska arbetarrörelsen har användandet av våld eller andra konfrontativa metoder oftast setts som mindre önskvärda politiska medel. Under ett knappt decennium i början av 1900-talet rasade dock en debatt om dessa medels eventuella fördelar, manifesterat genom flera våldsamma aktioner, hos de så kallade Ungsocialisterna, Sveriges Socialdemokratiska Arbetarepartiet (SAP) första ungdomsförbund. Ett centralt inslag i ungsocialisternas agenda var misstron mot den reformistiska och parlamentariska politiska kamp som den svenska arbetarrörelsen slagit in på efter sekelskiftet. I stället ville man se hastigt planerade aktioner mitt i samhällsdebatten, något som man själva brukade kategorisera som ”handlingens propaganda”. Utvecklingen i en mer radikal och partikritisk riktning gjorde att ungdomsförbundet splittrades 1903, då en mer partilokal falang bröt sig ur och bildade ett eget förbund. Under några få år, mellan 1906 och 1908, låg sedan aktivister i Skåne, ungsocialisternas starkaste fäste, bakom en rad uppmärksammade aktioner med våldsinslag.¹ Den stegrande intensitet som ungsocialisternas verksamhet präglades av under dessa år fick stort genomslag i den politiska och mediala debatten och upprörde inte minst den socialdemokratiska partiledningen.²

- 1 För översiktliga krönikor över ungsocialisterna, se Hinke Bergegren, *Ungsocialisterna*, Stockholm 1917; Karl Fernström, *Ungsocialismen: En krönika*, Stockholm 1950; Tage Lindbom, *Den socialdemokratiska ungdomsrörelsen i Sverige*, Stockholm 1945. För akademiskt inriktad forskning där ungsocialisterna berörs, se främst Henrik Berggren, *Seklets ungdom: Retorik, politik och modernitet 1900–1939*, Stockholm 1995; Lars Berggren & Roger Johansson, ”Bomben som skakade Sverige: Om strejkbrytare och ungsocialister i Malmö hamn”, i *Ekot från Amalthea: En bok om gränslös konkurrens, våld och 2000-talets nya strider*, Petter Larsson (red.), Malmö 2008; Lennart K. Persson, *Syndikalismen i Sverige 1903–1922*, Stockholm 1993; Emma Hilborn, *Världar i Brand: Fiktio, politik och romantik i det tidiga 1900-talets ungsocialistiska press*, Lund 2014.
- 2 De flesta större verken om SAP har argumenterat för att de strider inom partiet som förts mot mer radikala element varit legitima och att uteslutningen av ungsocialisterna 1908 var ofrånkomlig. Se t.ex. Gerhard Magnusson, *Socialdemokratin i Sverige 2*, Stockholm 1921; Herbert Tingsten, *Den svenska socialdemokratins idéutveckling 1–2*, Stockholm 1967; Yvonne Hirdman, *Vi bygger landet: Den svenska arbetarrörelsens historia från Per Götrek*

Sensommaren 1906 slutade ett par större antimilitaristiska demonstrationer i Helsingborg med slagsmål mellan ungsocialistiska demonstranter och polisen. Rättegångarna, där de nyinrättade Staafflagarna mot antimilitaristisk propaganda kom att spela en central roll, slutade med långa fängelsestraff för fem ungsocialister. Våren 1907 rånade två män från Malmös ungsocialistiska klubb ett posttåg i Staffanstorp, varvid en postiljon blev skjuten i ansiktet. De två förövarna dömdes till livstids straffarbete. Sommaren 1908 placerade sedan tre andra ungsocialister från Malmö en bomb vid strejkbrytarfartyget Amalthea i Malmö hamn där en man dödades och flera skadades. Två av ungsocialisterna dömdes först till döden, vilket senare omvandlades till livstids straffarbete. Den tredje blev dömd till livstids straffarbete redan från början.

I denna artikel utgår jag från dessa tre aktioner, som alla ägde rum inom en begränsad geografisk yta och utfördes av unga män som hade kontakter med varandra. Syftet är att analysera hur våld som politiskt medel diskuterades av i första hand de lokala ungsocialisterna själva i samband med attentaten. Ett antal frågor kan preciseras: Vad kom ungsocialisternas "handlingens propaganda" att betyda i praktiken för dem själva? Hur såg rörelsens diskussioner internt och externt ut? Fanns det gränser för vad som accepterades som politiska medel?

Studien bidrar till en bredare diskussion om politisk kultur och politiskt våld i modern svensk historia genom att dels nyansera bilden av den svenska arbetarrörelsen som rakt igenom reformistisk, dels ifrågasätta det samförståndsideal som ofta präglat historieskrivningen om det svenska politiska 1900-talet. Historikern Åsa Linderborg har visat hur den svenska socialdemokratin själv kontrollerat stora delar av sin historieskrivning och hur skildringen av konflikter inom partiet oftast tagit partiledningens parti. Enligt Linderborg har Socialdemokraternas bild av sig själva som förespråkare av ett samförståndsideal lyfts fram på bekostnad av avvikande strömningar, som i stället försvunnit ur historieskrivningen. Detta har bidragit till framväxten av föreställningen om Sverige som ett sällsynt fredligt land präglat av ett samförståndsideal under ett slags socialdemokratisk hegemoni.³

Flera studier har på senare tid utmanat den traditionella bilden och visat hur mer eller mindre våldsamma konflikter har varit återkommande under 1900-talet.⁴ En mer kritisk granskning av den svenska reformistiska arbe-

till Olof Palme, Solna 1979; Hans Haste, *Det första seklet: Människor, händelser och idéer i svensk socialdemokrati*, Stockholm 1988.

3 Se Åsa Linderborg, *Socialdemokraterna skriver historia: Historieskrivning som ideologisk maktresurs 1892–2000*, Stockholm 2001.

4 Fr.a. har flera ambitiösa antologier öppnat upp för diskussioner om samförståndsidealet och politiskt våld i en svensk 1900-talskontext. Se *Politik underifrån: Kollektiva*

tarrörelsens historia har dessutom visat att många pusselbitar saknas för att förstå SAP:s framgångar under 1900-talet. Ytterligare studier behövs, särskilt om de förlorande grupperingar som förespråkade en annan utveckling än partiledningen samt om hur SAP:s ledning hanterade interna konflikter. För att förstå dessa konflikter är det också nödvändigt att granska den politiska kultur som rådde inom rörelsen. Denna kultur påverkade medlemmarnas relationer till varandra och till partiets ledning, samt synen på våld som ett medel för förändring.

Sambandet mellan politisk kultur och politiskt våld blir särskilt relevant eftersom en vis politisk kultur både kan normalisera våld i vissa sammanhang och avvisa det i andra, beroende på ideologi och strategi. Politisk kultur omfattar de värderingar, normer och praktiker som formar hur politiska aktörer uppfattar och agerar inom det politiska systemet. Den omfattar både explicita ideologiska hållningar och informella föreställningar om vad som är legitimt politiskt handlande.⁵ Men politisk kultur är inte något statiskt utan förändras genom institutionella skiften, samhälleliga konflikter och historiska erfarenheter. Inte minst utvecklas nya praktiker i den politiska kampen. Eva Österberg har ifrågasatt hur snabbt politisk kultur kan förändras och påpekat att inte all politisk praktik nödvändigtvis ryms inom begreppet.⁶ Ändå sker förändringar, särskilt i tider av sociala och politiska omvälvningar, där våldsamma metoder kan framstå som en möjlig väg. Politisk kultur påverkar synen på våld som ett medel för förändring: i vissa sammanhang rättfärdigas det som en del av revolutionär kamp eller som nödvändigt självförsvar, medan det i andra avvisas. Den politiska kulturen avgör därmed vilka former av våld som accepteras och vilka aktörer som anses ha rätt att använda det.⁷

konfrontationer under Sveriges 1900-tal, Andrés Brink Pinto & Martin Eriksson (red.), Lund 2016; *Popular Struggle and Democracy in Scandinavia: 1700–Present*, Flemming Mikkelsen, Knut Kjeldstadlit & Stefan Nyzell (red.), London 2018 (särskilt kap. 11–12); *Social Movements in 1980s Sweden: Contention in the Welfare State*, Helena Hill & Andrés Brink Pinto (red.), Cham 2023. Se även Stefan Nyzell, "Striden ägde rum i Malmö": *Möllevångskravallerna 1926: En studie av politiskt våld i mellankrigstidens Sverige*, Malmö 2010; Karin Jonsson, *Fångna i begreppen? Revolution, tid och politik i svensk socialistisk press 1917–1924*, Huddinge 2017; Andrés Brink Pinto & Johan Pries, *30 november: Kampen om Lund 1985–2008*, Lund 2013.

- 5 Karin Sennefelt, *Den politiska sjukan: Dalupproret 1743 och frihetstida politisk kultur*, Hedemora 2001, s. 18.
- 6 Eva Österberg, "Bönder och centralmakt i det tidigmoderna Sverige: Konflikt, kompromiss, politisk kultur", *Scandia* 1989:1, s. 76.
- 7 För en introduktion till forskningen om politisk konfrontation i Sverige, se Andrés Brink Pinto, Martin Ericsson & Stefan Nyzell, "Contentious Politics Studies: Forskningsfältet social och politisk konfrontation på frammarsch i Skandinavien", *Scandia* 2015:1.

Bakgrund och forskningsläge

Sveriges socialistiska ungdomsförbund, Ungsocialisterna, var SAP:s första ungdomsförbund. Det växte fram under 1890-talet och konstituerades som ett rikstäckande förbund 1899. Ungsocialisternas mål var att samla unga aktivister, och i deras egna ögon stod de för ett radikalt sätt att föra fram sina åsikter på. Redan 1903 splittrades dock förbundet, på initiativ från en grupp ungsocialister i Malmö (däribland Per Albin Hansson och Gustav Möller). Dessa bildade ett mer partitroget ungdomsförbund, Ungdemokraterna. Konflikterna med systerförbundet och partiledningen ledde hösten 1906 till att Hinke Bergegren och Carl G Schröder, redaktörer för förbundets båda tidningar *Brand* och *Nya Folkviljan* tillika galjonsfigurer för den ungsocialistiska rörelsen, suspenderades från SAP. Efter en medlemsomröstning uteslöts de sedan våren 1908, varpå resten av förbundet också lämnade för att starta ett eget parti.⁸

Ungsocialisterna var aktiva pådrivare för en mer kompromisslös taktik, såväl politiskt som fackligt. Samtidigt agerade man respektlöst och utmanande, inte sällan med hjälp av humor, mot alla former av överhet. Men man diskuterade även mer våldsamma metoder, vilket stod i bjärt kontrast till de reformistiska vägval som den socialdemokratiska ledningen gjort. SAP betonade kampen för allmän rösträtt och, på sikt, ett parlamentarisk övertagande av makten.⁹

Den svenska socialdemokratis reformistiska utveckling följde en internationell trend. Historikern Eric Hobsbawm har påpekat att det mellan 1905 och 1914 främst var anarkister och syndikalister som drev en organiserad revolutionär linje inom den europeiska arbetarrörelsen.¹⁰ Ungsocialisterna kan ses som den svenska grenen av denna opposition, även om de själva aldrig kallade sig anarkister och först runt 1910 identifierade sig som syndi-

8 Schröder och Bergegren var dock inga typiska ungsocialister åldersmässigt sett. Schröder var i 30-årsåldern vid uteslutningen och Bergegren närmare 50. För mer om Bergegren, se Hans Lagerberg, *Små mord, fri kärlek: En biografi om Hinke Bergegren*, Malmö 1992; Lennart Steen, "Hinke Bergegren: En historiografisk och empirisk studie i en svensk terrorists politiska liv mellan 1891 och 1908", *Arkiv för studier i arbetarrörelsens historia* 1990:46-47. Schröder saknar en mer omfattande biografi, se dock Lennart K Persson, "Carl G Schröder", *Svenskt biografiskt lexikon*, <https://sok.riksarkivet.se/sbl/artikel/6399> (2024-02-14).

9 Litteraturen om den svenska arbetarrörelsens tidiga ideologiska utveckling är omfattande, om än något daterad. Se fr.a. Tingsten 1967; Seppo Hentilä, *Den svenska arbetarklassen och reformismens genombrott inom SAP före 1914*, Helsingfors 1979; Kjell Östberg, *Byråkrati och reformism: En studie av svensk socialdemokratis politiska och sociala integrering fram till första världskriget*, Stockholm 1990; Sten O Karlsson, *Det intelligenta sambället: En omtolkning av socialdemokratis idéhistoria*, Stockholm 2001.

10 E J Hobsbawm, *Revolutionaries*, London 1973/1999, s. 72.

kalister.¹¹ Rörelsen saknade dock en enhetlig ideologisk grund och rymde stundtals motstridiga idéer och praktiker.

Ungsocialisternas internationella kontakter är i stort sett utforskade. Vid Andra internationalens kongress i Stuttgart 1907 bildades The International Union of Socialist Youth (IUSY), men det finns inga belägg för att Ungsocialisterna deltog där. Sverige representerades i stället av de konkurrerande Ungdemokraterna.¹² Inte heller vid den stora anarkistkongressen i Amsterdam samma år fanns ungsocialisterna med, och kongressen nämndes inte i deras tidningar. Det saknades alltså formella band till dessa internationella rörelser. Däremot existerade ett nära samarbete med danska ungsocialister, särskilt i Köpenhamn, vilket etnologen Fredrik Nilsson har visat i ett par studier. Ungsocialister från Skåne och Danmark deltog gärna vid varandras arrangemang, och i samband med attentatet mot Amalthea skedde även ett mer praktiskt samarbete.¹³

Forskningen om ungsocialisterna är överlag begränsad, särskilt vad gäller deras interna debatter och lokala organisering. Historikern Lennart K Persson har i sin studie över svensk syndikalism 1903–1922 översiktligt följt Ungsocialisternas nationella ideologiska debatt fram till 1910, vilket är den mest utförliga idéstudien.¹⁴ Ett par magisteruppsatser har använt material från de skånska ungsocialisterna, men ingen studie har mer utförligt undersökt hur de själva såg på den ideologiska och taktiska grunden för sin verksamhet.¹⁵ En analys av deras debatter och vägval kan ge en djupare förståelse för hur våldsaktioner blev en del av den politiska kampen och hur de avgränsade sin verksamhet, det vill säga hur de prövade sig fram till en gemensam syn på vad som skulle rymmas inom ”handlingens propaganda”.

11 Lagerberg 1992, s. 179. Se även Bergegren 1917, s. 52, 85; Berggren 1995, s. 83.

12 Patrizia Dogliani, *A Political History of the International Union of Socialist Youth 1907–1917*, Basingstoke 2023.

13 Se Fredrik Nilsson, ”Nationalitet og landegrænser er os ligegyldige: En studie av ungsocialister och gränsöverskridande vid tiden kring 1900”, i *Öresundsgränser: Rörelser, möten och visioner i tid och rum*, Fredrik Nilsson, Hanne Sanders, & Ylva Stubbergaard (red.), Göteborg 2007; Fredrik Nilsson, ”Sprängningen av Amalthea: Transnationella nätverk och regional integration”, *Gränslös: Tidskrift för studier av Öresundsregionens historia, kultur och samhällsliv* 2012.

14 Persson 1975, s. 49–70.

15 Fredrik Egefur, ”Gå framåt du unga, du kämpande skara” (opubl. magisteruppsats i historia), Lunds universitet 2005; Emma Hilborn, ”De förrädda kämparna” (Magisteruppsats i historia), Göteborgs universitet 2007. Hilborns uppsats har även publicerats i bokform. Se Emma Hilborn, *De förrädda kämparna: Gemenskap och identitetsskapande inom den ungsocialistiska rörelsen i Skåne 1903–1917*, Landskrona 2008.

Material, metod och teoretiska utgångspunkter

För att besvara mina frågor använder jag en abduktiv metod där jag analyserar protokoll och pressdebatter från relevanta organisationer. I dialog med tidigare forskning undersöker jag sedan kronologiskt processen 1906–1908, med särskilt fokus på *Nya Folkviljan*, som Carl G Schröder gav ut från våren 1906. Tidningen nådde stundtals en upplaga av 15 000 exemplar och innehöll både redaktionellt material och översättningar av utländska pamfletter och artiklar, innan den lades ned 1920. Jag använder även förbundets officiella tidning *Brand*, som trots att redaktionen 1904 flyttades från Landskrona till Stockholm, fortsatte att kommentera utvecklingen i Skåne.

För att studera den lokala verksamheten granskar jag protokoll från ungsocialistiska klubbar i Landskrona, där förbundets centralkommitté låg, och Malmö, där flera attentatsmän levde. Jag analyserar även källmaterial från förbundets tre kongresser mellan 1905 och 1908 samt borgerliga och socialdemokratiska dagstidningar för att se hur rörelsen definierade sig själv (och definierades av) i relation till andra rörelser.

Dessa källor ger dock inte hela bilden av rörelsens interna samtal, särskilt inte när det gäller olagliga aktioner. Ungsocialisterna var medvetna om att de övervakades av polisen, åtminstone i Stockholm och Malmö.¹⁶ Vad som sades i privata samtal, där planer mer explicit gjordes upp, vet vi ingenting om, men debatterna i tidningar och klubbar ger en god inblick i hur rörelsen diskuterade ämnet i mer officiella sammanhang och i vilka interna gränser som sattes. Däremot blir en del detaljer om de olagliga aktionerna synliga i arkivmaterial från polis- och domstolsväsende, och sådant material utnyttjas därför också i den här artikeln.

I Sverige började såväl myndigheter som borgerlighet och, med ökande frenesi, det egna moderpartiet beteckna Ungsocialisterna som oansvariga och våldsamma, ofta med nedlåtande kategoriseringar som ligister eller anarkister.¹⁷ Ungsocialisternas svar på den alltmer omfattande kritiken från omgivningen var att utarbeta en ännu mer utskiljande identitet. Hur denna identitet hängde samman med rörelsernas uppmaning till (våldsam) handling vill jag undersöka utifrån de teoretiska begreppen *inramning* och *gränsaktivering*. Det första syftar på den process genom vilken individer och grupper konstruerar och formulerar meningar och tolkningar av sociala fenomen. För att mobilisera en grupp människor till att agera kollektivt krävs att en rörelse gör vissa val och betonar vissa aspekter av en händelse,

16 Se Jenny Langkjaer, *Övervakning för rikets säkerhet: Svensk säkerhetspolisiär övervakning av utländska personer och inbemska politisk aktivitet 1885–1922*, Stockholm 2011.

17 Se Linderborg 2001. I Persson 1975 argumenterar Lennart K Persson emot att ungsocialisterna skulle ha varit uttalade anarkister.

idé eller fråga samtidigt som man förbiser eller undertrycker andra. Aktivisterna fyller således sina gemensamma krav och sin kommunikation utåt med gemensamma meningar och symboler. På detta sätt bidrar inramning till skapandet av ett konstruerat ”vi”. Inom sociala rörelser och politik är inramning särskilt viktigt eftersom det kan påverka hur människor förstår och reagerar på politiska frågor och mål. Genom att använda specifika ramar kan aktörer försöka vinna stöd för sin agenda eller mobilisera människor till handling.¹⁸

Gränsaktivering i sin tur innebär att en grupp aktivister ofta tenderar att forma sin gemensamma identitet i relation till en annan grupp som befinner sig på fel sida av en upplevd skiljelinje av politisk, kulturell, ekonomisk eller annan social form. Ett centralt inslag är att den egna gruppen tillskriver den andra gruppen vissa hotfulla attribut som hjälper till att rättfärdiga den egna kampen.¹⁹ Men den egna gruppen sätter också upp sina egna gränser för vad som är ett gångbart beteende. För en rörelse i ett uppbyggnadsskede sker det här gärna genom en reflexiv process, där man prövar sig fram och diskuterar internt vad som fungerar och inte. Sociala rörelser hålls oftast samman av en kollektiv identitet och gemensamma målsättningar, men det är vanligt med interna konflikter om rörelsens målsättningar och om vilka metoder som ska användas.²⁰ Inom denna teoribildning undersöks följaktligen framför allt hur rörelser själva skildrar de problem de uppfattar i sin omgivning, hur de utarbetar lösningar på dessa problem samt hur de mobiliserar aktivister och anhängare till handling baserat på dessa beskrivningar. Denna typ av analys gör det möjligt att förstå hur rörelsernas ideologi, retorik och samhällsanalys påverkar deras val av strategier.²¹

I takt med att de tre ungsocialistiska våldsaktionerna utspelades mellan 1906 och 1908 tvingades rörelsen löpande förhålla sig till vad som var förenligt med dess politiska verksamhet. Utifrån mitt syfte, att analysera om våld som politiskt medel diskuterades inom förbundet, kan jag med hjälp av min teoretiska grund följa denna process.

18 Doug McAdam, Sidney Tarrow & Charles Tilly, *Dynamics of Contention*, Cambridge 2001, s. 16; Martin Ericsson, ”Tennisblockaden i Båstad 1968: Vänsteraktivism och mobilisering”, *Historisk tidskrift* 2024:1; R M Entman, ”Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm”, *Journal of Communication* 2021:4.

19 Ericsson 2024, s. 7; Charles Tilly, *The Politics of Collective Violence*, Cambridge 2003, s. 21.

20 Magnus Wennerhag, ”Sociala rörelser, protester och politiskt våld: En forskningsöversikt” i *Väldsbejakande extremism: En forskarantologi*, Christofer Edling & Amiri Rostami (red.), Stockholm 2017, s. 294.

21 Wennerhag 2017, s. 293-294. Se även David A Snow, ”Framing and Social Movements”, i *The Wiley-Blackwell Encyclopedia of Social and Political Movements*, Hoboken 2012.

Handlingens propaganda

Debatten om ”direkt aktion” var importerad från en internationell kontext, där begreppet spelade en framträdande roll inom anarkistiska och syndikalistiska kretsar kring sekelskiftet och snabbt blev en central del av en ny, radikal politisk identitet.²² ”Direkt aktion” syftade till att uppnå förändring utan att förlita sig på mellanhänder så som staten eller partier. Den innebar direkt deltagande i strejker, protester, ockupationer, sabotage och bojkotter, alltså handlingar som gav individer och grupper möjlighet att utmana ojämlikheter och orättvisor utan att gå genom traditionella auktoritetskanaler. Inom syndikalismen låg fokus ofta på arbetsplatsaktioner, men strategin riktades även mot de strukturer som upprätthöll den kapitalistiska ekonomin i stort.²³ Samtidigt rymde begreppet en mer våldsam dimension. Efter sekelskiftet hade den ungsocialistiska rörelsen i stort sett tagit avstånd från det våldsglorifierande synsätt som präglat 1880- och 1890-talen. ”Handling” syftade därför oftast på kollektiva kampmetoder snarare än på våldsdåd mot individer, även om sådana idéer också levde kvar. Denna tolkningsmässiga glidning skapade en osäkerhet om när och hur direkta aktioner borde genomföras, vilket kunde göra det svårt för medlemmarna att dra tydliga gränser mellan vad som var ett acceptabelt ungsocialistiskt agerande och vad som inte var det.²⁴

Samtidigt som den syndikalistiska rörelsen växte på kontinenten inledde ryska revolutionärer efter sekelskiftet en omfattande kampanj för att finansiera sin verksamhet genom rån och expropriering. Framför allt Socialist-Revolutionära Partiet och olika anarkistiska grupper, men även bolsjeviker inom det ryska socialdemokratiska partiet, genomförde bank- och värdetransportrån.²⁵ Ett av de mest spektakulära dåden inträffade sommaren 1907, mitt under min undersökningsperiod, när ryska revolutionärer i Tbilisi genomförde en kupp som gav dem motsvarande cirka 30 miljoner kronor i dagens penningvärde, medan 40 människor omkom.²⁶

22 Om den anarkistiska rörelsen, se George Woodcock, *Anarchism: A History of Libertarian Ideas and Movements*, Peterborough 2004; Zoe Baker, *Means and Ends: The Revolutionary Practice of Anarchism in Europe and the United States*, Chico 2023; Sean Scalmer, ”Direct Action: The Invention of a Transnational Concept”, *International Review of Social History* 2023:3.

23 Marcel van der Linden & Wayne Thorpe, ”The Rise and Fall of Revolutionary Syndicalism” i *Revolutionary Syndicalism: An International Perspective*, Marcel van der Linden, & Wayne Thorpe (red.), Aldershot 1990, s. 1-2.

24 David Graeber, *Direct Action: An Ethnography*, Edinburgh 2009, s. 201-202.

25 Anna Geifman, *Thou Shalt Kill: Revolutionary Terrorism in Russia, 1894-1917*, Princeton 1993, s. 3-8.

26 Miklos Kun, *Stalin: An Unknown Portrait*, Budapest 2003, s. 75-78.

Ungsocialisterna 1906–1908

Åren före 1906 hade varit Ungsocialisternas mest aktiva dittills. Unionsupplösningen 1905 satte antimilitarismen, en av rörelsens kärnfrågor, i centrum för samhällsdebatten och förbundet spelade en viktig roll i påtryckningarna mot kung och regering för att inte använda militären för att hålla kvar Norge i unionen.²⁷ Högern och kungen stod även i fokus för *Gula faran*, en tillfällighetstidning utgiven av Kalmars ungsocialistiska klubb i december samma år. Den hånade Oscar II, kyrkan och kapitalägarna samtidigt som den innehöll flera explicita hot. Tidningen beslagtogs snabbt och blev oerhört omdebatterad.²⁸

Kalmarklubben fick hjälp med tryckningen av Carl G Schröder, då redaktör för socialdemokratiska *Blekinge Folkblad* i Karlskrona. Schröder, tidigare aktiv i Stockholms arbetarekommun, hade nyligen flyttat söderut efter konflikter med partiledningen. I ett brev till *Brand*-redaktören Hinke Bergegren erkände han sin roll och beskrev hur befriande det varit att skriva fritt för en gångs skull.²⁹ Schröders roll uppmärksammades så småningom och han fick lämna tidningen. I stället turnerade han flitigt under våren 1906 och debatterade *Gula faran*, medan han lade grunden till sitt nya tidningsprojekt *Nya Folkviljan*, lanserad i Helsingborg samma sommar som ett ungsocialistiskt organ för Sydsverige.³⁰

Gula faran blev Ungsocialisternas mest uppmärksammade aktion hittills. Att tidningen drog på sig åtal för både majestätsbrott och sedlighetsbrott spelade mindre roll, och på Ungsocialisternas kongress 1906 antogs en resolution som uttryckte stöd för tidningen.³¹ Det fanns således en uppslutning inom den ungsocialistiska rörelsen kring inte bara användandet av smädeskrifter mot överheten utan även en acceptans för hot om våld. Moderpartiet var däremot inte alls nöjt, en tendens som skulle komma att stärkas under det händelserika året 1906, vilket också innebar starten på en intensiv eskalering av den ungsocialistiska kampen. Jag ska nu undersöka

27 Kalle Holmquist, *Fred med Norge: Arbetarrörelsen och unionsupplösningen 1905*, Stockholm 2015.

28 Titeln anspelade delvis på en välkänd rasistisk hotbild: hotet om en asiatisk invasion av väst. Se Tim Yang, *The Malleable, Yet Undying Nature of the Yellow Peril*, Dartmouth 2014. Samtidigt anspelade titeln på den "gula", det vill säga icke-socialistiska, fackförbundet med namnet Svenska arbetareförbundet som grundats 1899.

29 Brev från Carl G Schröder till Hinke Bergegren 23/12 1905, volym 5, Hinke Bergegrens samling, Arbetarrörelsens arkiv och bibliotek i Stockholm (ARAB).

30 Mötesprotokoll 10/1 1906, Landskronas socialistiska ungdomsklubbs arkiv, Arbetarrörelsens arkiv i Landskrona (AAL).

31 "Resolution om Gula faran" samt protokoll från Sveriges socialistiska ungdomsförbunds kongress i Helsingborg 1906, Anarkistiska propagandaförbundets arkiv, volym 1, ARAB.

denna process kronologiskt genom tre uppmärksammade aktioner för att visa hur denna eskalering fortskred.

De antimilitaristiska demonstrationerna i Helsingborg 1906

Antimilitarism, alltså kampen mot militära rustningar och insikten om den militära industrins roll inom kapitalismen, var en central fråga för Ungsocialisterna. Vid sekelskiftet var antimilitarismen ett viktigt inslag också inom den internationella arbetarrörelsen, driven av oro över den intensiva kapprustningen mellan de europeiska imperierna.³² I Sverige kulminerade antimilitarismen i mitten av 00-talet, bland annat som en reaktion på den nya härordningen från 1901 som tvingade arbetarungdomar till lång militärtjänstgöring under hårda förhållanden. Även den svenska regeringens hot mot Norge vid unionsupplösningen 1905 väckte som sagt starka protester.

Våren 1906 infördes en ny lagstiftning som förbjöd antimilitaristisk propaganda, vilket tydligt inskränkte yttrandefriheten. Lagen, känd som Staafflagarna efter den liberale statsministern Karl Staaff, ledde de följande åren till fängelsestraff för flera aktivister från arbetarrörelsen. Trots att fängelsestraff för politiska uttalanden inte var nytt, innebar lagen ett ökat rättsligt tryck, särskilt mot Ungsocialisterna.³³ Efter lagens införande blev det dessutom oklart var gränsen gick för rätten att uttrycka militärkritiska synpunkter, något som blev centralt i samband med två demonstrationer i Helsingborg sensommaren 1906.³⁴

Den första demonstrationen ägde rum söndagen den 19 augusti. En ångbåt från Malmö anlände då med aktivister från flera ungdomsorganisationer, inklusive Malmös ungsocialistiska klubb, som möttes av den lokala klubben.³⁵ Planen var att genomföra två demonstrationer till och från Folkets park, där ett ungdoms- och nykterhetsmöte skulle hållas. Processen för demonstrationstillstånd var något som utvecklades under

32 Om internationella fredsrörelser före första världskriget, se Sandi E Cooper, *Patriotic Pacifism: Waging War on War in Europe, 1815–1914*, New York 1991; Fredrik Egefur, *Gränslösa rörelser för fred 1889–1914: Aktörskap, strategi och begrepps värld hos socialistisk och liberal fredsaktivism*, Lund 2020.

33 Se Kjersti Bosdotter (red.), *Faror för staten av svåraste slag: Politiska fångar på Långholmen 1880–1950*, Stockholm 2012; Evabritta Personne, *Vägra värnplik: Ett vapen för de ”fosterlandslösa”*, Stockholm 1971; Per Eklund, *Rätten i klasskampen: En studie i rättens funktioner*, Stockholm 1974.

34 För en utförligare redogörelse, se Fredrik Egefur, ”Polisen har stulit vårt standar’: Två antimilitaristiska demonstrationer i Helsingborg 1906”, i Brink Pinto & Ericsson (red.) 2016.

35 *Nya Folkviljan* 25/8 1906.

1900-talets tidigaste år.³⁶ De lokala ungsocialisterna hade också verkligen sökt tillstånd, men på plats vid kajen väntade polismästaren James Palm med ett 30-tal konstaplar. Palm misstänkte att demonstrationståget skulle sprida antimilitaristiska budskap, trots att endast helröda och vita fanor hade angivits i ansökan. Under 1 maj-firandet samma år hade antimilitaristiska slagord funnits på både fanor och standar.³⁷

När det tusenhövdade demonstrationståget satte av från Hamntorget inför en stor åskådarskara vecklades också snart två standar ut med texterna ”Bort med militarismen. Krig är brodersmord” och ”Du skall icke dräpa”. Polisen ingrep med dragna sablar och kämpade till sig standaren samtidigt som man arresterade Gustaf Svensson från Malmö och Nils J Hansson från Helsingborg som hållit i dem. Väl på plats i Folkets park hölls tal som kritiserade polisvåldet, och protester lämnades in mot beslagtagandet och gripandena.³⁸



Skånska ungsocialister på kamratmöte i Helsingborgs Folkets park 1906. Ur Karl Fernström, *Ungsocialismen: En krönika*, Stockholm 1950.

36 Magnus Olofsson, ”Rösträttskravallerna i Stockholm 1902 och den återvunna demonstrationsrätten”, i Brink Pinto & Ericsson (red.) 2016.

37 *Helsingborgs Dagblad* 20/8 1906.

38 *Nya Folkviljan* 25/8 1906; *Helsingborgs Dagblad* 20/8 1906.

Debatten efter händelsen blev hätsk. *Nya Folkviljan* frågade: ”Ville polisen mörda ungsocialisterna?” och beskrev polisens agerande som en signal till våld: ”Att dra blankt är ingenting annat än en signal till mord!” Tidningen hävdade att rättssäkerheten var allvarligt hotad av den nya lagstiftningen:

Söndagens polisskandal har gifvit oss arbetare ett tydligt bevis på polisens beredvillighet att vara någonting mer än blott en neutral ordningsmakt, nämligen att göra drängtjänst åt arbetarefienderna, och detta till och med i så hög grad, att de förgäta sin egentliga plikt och istället uppträda som ordningens störare.³⁹

Konservativa *Helsingborgs Dagblad* beskrev i stället händelsen med rubriker som ”Ungsocialistiska kravaller”, ”Den förbjudna upprorsfanan” och ”Råhet och förvildning” och argumenterade för att polisens ingripande var rimligt och att demonstrationen bestått av en ”berusad och skrämmande hop”.⁴⁰

Debatten fortsatte under månaden efter demonstrationen, både i Skåne och nationellt. Flera protestmöten hölls i Helsingborg och Malmö, och stöd för Ungsocialisterna uttrycktes genom telegram och uttalanden från klubbar runt om i landet. I Malmö höll ”Cederholm” från Helsingborg två tal, vilket visar på ett starkt samarbete mellan Skåneklubbarna, som samtidigt trappade upp sin propaganda. Allt oftare kritiserades nu även polisen i samma andetag som militären.⁴¹

Lördagen den 29 september anordnades nästa demonstration i Helsingborg, och den lockade ännu fler deltagare och åskådare. Händelseförloppet liknade det vid den tidigare demonstrationen, men denna gång eskalerade både polisens våld och demonstranternas motstånd. Kort efter avfärden vecklades åter två standar ut med samma slagord. Poliserna var fler och bättre förberedda denna gång, men mötte nu också ett mer målmedvetet motstånd från demonstranterna. Under de tumultartade scener som följde drabbades polisen av stenkastning från åskådare, och bland andra polismästare Palm föll till marken. Polisen svarade med dragna sablar, vilket resulterade i att flera demonstranter skadades, inte minst två ungsocialister som fick allvarliga sår i huvudet. Under dagen fortsatte sedan konfrontationerna, med flera incidenter mellan ungsocialistiska demonstranter och poliser runt om i staden. Dagen därpå skedde ett flertal gripanden. Drängen Algot Svensson anklagades för att ha slagit en konstapel, medan lokala ledargestalter inom Ungsocialisterna, Oskar Malmborg och Nils J Hansson, greps för att ha

39 *Nya Folkviljan* 25/8 1906.

40 *Helsingborgs Dagblad* 22/8 1906.

41 Rapporten om möten i Folkets hus 4/9, 16/10, 18/10 1906, volym F2:1, Poliskammarens i Malmö arkiv, Malmö stadsarkiv (MSA).

styrt händelseförloppet. Under den följande veckan häktades dessutom plåtslagaren Filip Ström, gjuteriarbetaren Sigfrid Lundberg och hamnarbetaren Ellis Höglund. Samtliga häktade utom Svensson var medlemmar i den ungsocialistiska klubben i Helsingborg och alla var under 25 år.⁴²

Efter demonstrationerna skärpte *Helsingborgs Dagblad* sina fördömanden av demonstranterna, medan *Nya Folkviljan* försvarade protesterna och anklagade polisen för övervåld. Tidningarna debatterade även huruvida fanornas inskriptioner var lagliga. Ansökningarna hade intygat att inga inskriptioner alls skulle förekomma, men, som *Nya Folkviljan* argumenterade, om de varit ärliga skulle tillstånd ju aldrig ha beviljats. En central fråga var om polismästaren hade rätt att självständigt begränsa yttrandefriheten. I sitt svar på en JO-anmälan hänvisade Palm till den nya lagstiftningen och hävdade att Ungsocialisternas så kallade fredsagitation inte överensstämde med allmänhetens uppfattning samt att den var av brottslig och farlig natur.⁴³

Rättegångarna inleddes den 14 oktober i Helsingborgs rådhusrätt och fick nationell uppmärksamhet. Under förhören fortsatte, enligt vad vi kan se utifrån domstolsprotokollen, flera av de ungsocialistiska aktivisterna sitt konfrontativa beteende. Ström erkände att han kände till förbudet mot inskriptioner på fanor men påpekade att det rörde sig om standar, en helt annan sak. Han hävdade också att han inte förstått att det var polismästaren som förbjudit standaren, utan trott att det var en sjökaptan, med uniform och allt.⁴⁴ Höglund förnekade att han skulle ha dirigerat demonstrationen och påstod att han bara varit framme och pratat lite med trumslagaren.⁴⁵ Ungsocialisterna använde uppenbarligen rättssalen som en arena för att trotsa auktoriteter och, med humorns hjälp, försöka förlöjliga sina motståndare. I *Nya Folkviljan* beskrevs kamraternas uppträdande som att "det låg ett härligt trots i hela deras uppträdande, något af förakt för den humbugskommedi hvare de tvingas delta".⁴⁶ Åklagaren valde oväntat att åtala de sex för uppror, en betydligt allvarligare åtalspunkt än den förväntade "upplopp". I rådhusrätten dömdes samtliga till mellan två och tre års straffarbete, förutom Malmborg som var 17 år och fick strafflöslighet till drygt ett år. Hovrätten avvisade senare upprorsåtalet och sänkte straffen; Ström och Nils J Hansson fick ett års straffarbete, Malmborg och Höglund sex månader, och A Svensson och Lundberg fyra månader. Ungsocialisterna

42 *Nya Folkviljan* 1/9 1906. Polisrapporten från händelserna finns återgiven i *Helsingborgs Dagblad* 6/10 1906.

43 *Nya Folkviljan* 27/10 1906.

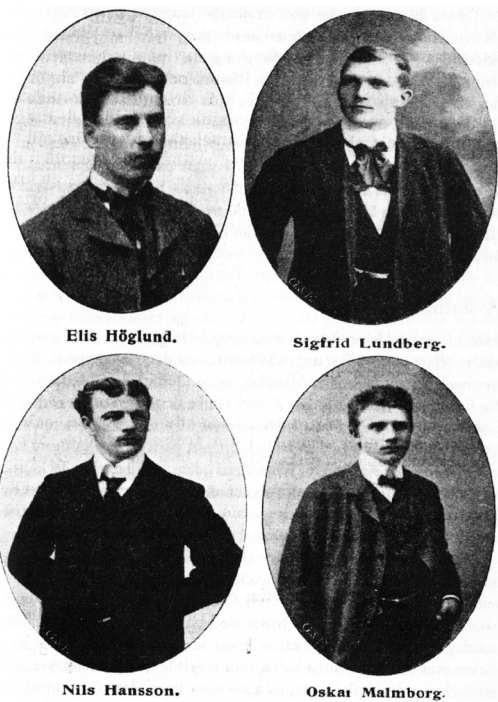
44 *Nya Folkviljan* 13/10 1906.

45 *Nya Folkviljan* 20/10 1906.

46 *Nya Folkviljan* 13/10, 20/10 1906.

uttryckte tillfredsställelse med domarna därför att det var "lönlöst att längre spela på rättvisans lotteri".⁴⁷

De dömda fördes i december till kronohäktet i Ystad där de avtjänade sina straff. I julnumret av *Brand*, tillägnat "Helsingborgsmartyrerna", porträtterades de fem som var aktiva ungsocialister. När de två med strängast straff, Filip Ström och Nils J Hansson, slutligen återvände till Helsingborg i augusti 1907 möttes de av tusentals människor på stationen, följt av möten i Folkets park med talare från hela landet. Efter de hårda domarna ställdes åtskilliga krav på att SAP skulle gå ut och fördöma dem, men trots flera protestmöten runt om i landet vägrade partiet göra så. Detta väckte nästan lika stor förtrytelse hos Ungsocialisterna som själva det rättsliga efterspelet.⁴⁸



Fängslade ungsocialister från Helsingborg. Flera fick långa fängelsestraff enligt de nya "Staaflagarna" mot antimilitaristisk propaganda. Ur *Brands* julnummer 1906.

47 *Brand* 30/9 1916. I tidskriften publicerades utförliga minnesartiklar både fem och tio år efter demonstrationen.

48 Rapporter om möten i Folkets hus 4/9, 16/10, 18/10 1906, volym F2:1, Poliskammarens i Malmö arkiv, MSA.

Det är tydligt att antimilitaristiska demonstrationer sågs som ett accepterat medel av Ungsocialisterna, även när det handlade om att sprida paroller som förbjudits i den nya lagstiftningen. Man såg också positivt på att driva med eller förlöjliga överheten. Intressant nog diskuterades dock inte själva våldsanvändandet inom den egna rörelsen efteråt. Inga spår finns i klubbprotokollen, och i *Nya Folkviljan* ansåg man att polisen fick skylla sig själv. Att ungsocialistiska demonstranter kastade sten och slogs med polisen var dock relativt ovanligt, även om sådant förekommit tidigare inom arbetarrörelsen. Polisen sågs uppenbarligen som en representant för klassfienden, en grupp man utvecklat ett starkt gränsavskiljande beteende mot. Ännu viktigare var kanske besvikelsen över det uteblivna stödet från SAP. Skiljelinjen mellan parti och ungdomsförbund fördjupades ytterligare när partistyrelsen i november 1906 bestämde sig för att suspendera Bergegren och Schröder från partiet.

Posttågrånet i Staffanstorp 1907

Den 18 mars 1907 rånade de båda 27-åringarna Axel Fors och Alfred Friberg postvagnen på kvällståget mellan Malmö och Simrishamn. Under rånet sköts den 44-årige postiljonen Johan Almén tre gånger i ansiktet, vilket gjorde honom invaliderad – han förlorade luktsinnet och synen på ena ögat. Fors och Friberg kom över cirka 5 500 kronor (runt 350 000 i dagens penningvärde) men greps kort därefter.⁴⁹

Misstankar uppstod tidigt om att rånet var ett insiderjobb, och då Fors tidigare arbetat vid Postverket kom han snart i polisens blickfång. Båda männen hade bott i Malmö i några år och försörjt sig på olika arbeten, men vid brottstillfället var båda arbetslösa. Friberg gick med i den ungsocialistiska Malmöklubben 1905 och Fors 1906, men ingen av dem deltog regelbundet i mötena, även om de nämns i protokollen.⁵⁰ Fors hade dessutom förtroendeuppdrag i nykterhetslogen Verdandi, vilket var vanligt bland ungsocialister.

Utöver Fors och Friberg åtalades även den 20-årige målarlärlingen Emil Walldén, som var inneboende hos Fors. Alla tre hade enligt polisrapporten lärt känna varandra genom Malmös ungsocialistiska klubb, liksom ytterligare två personer som nämndes i utredningen men inte åtalades.⁵¹

49 Rånet har bara behandlats i populärhistoriska sammanhang tidigare. Se fr.a. Gert Åkesson, *Svenska tågrån*, Staffanstorp 2019. Det har också berörts i Fernström 1950.

50 I protokollet för Malmöklubben omnämns Friberg för första gången vid samma möte som Algot Rosberg, en av Amaltheamännen. Se protokoll 12/1 1907, Malmö ungsocialistiska klubbs arkiv, AAL.

51 Angående de biografiska uppgifterna samt redogörelsen för rånet, se polisrapporten i volym A1b5, Torna och Bara domsagas arkiv, Riksarkivet Lund.

Vid denna tid träffades Malmös ungsocialister oftast på Café Utposten på Södra Förstadsgatan 45 nära dagens Triangeln, men även i Verdandis loge på Östra Långgatan i Lugnet.

Inom den yttersta vänstern fanns det som bekant idéer om att det var legitimt att tillförskansa sig medel från det privata näringslivet för att finansiera den revolutionära verksamheten. Enligt polisrapporten ska det ha varit en av de icke-åtalade som tog upp idén att man skulle agera som de ryska revolutionärerna och råna ett tåg, och Fors erkände att det var en del av planen. Det mesta av bytet från Fors och Fribergs rån verkar dock ha gått till dem själva, och det är oklart hur seriösa planerna var på att använda pengarna för politiska ändamål.



Polisfotografier av Axel Fors (okänt år) och Alfred Friberg (vid frisläppandet 1925). Källa: Postmuseum.

Reaktionen i pressen blev omfattande, både för att det var det första tågrånet på svensk mark och för att rånarna visade sig vara ungsocialister. Rånet skedde dessutom kort efter att Bergegrens och Schröders suspension från SAP följts av en medlemsomröstning, där 18 000 röstade för uteslutning och 8 000 emot. Enligt Fernström ska den ungsocialistiska klubben ha blivit tagen på sängen när rånarnas identitet blev känd och hastigt ha kallat till möte. Där ska en av de närvarande snabbt ha rivit ut en sida ur medlemsmatrikeln och kastat den i elden för att kunna förneka all kännedom om de båda. Dessvärre hade polisen redan funnit deras medlemskort vid hus-

rannsakan, vilket ledde till upprepade polisförhör och husvisitationer hos ledande ungsocialister, men inga ytterligare gripanden. Vid ett större möte på Moriskan i Malmö Folkets park, sannolikt anordnat av arbetarkommunen, riktades skarp kritik mot klubben från ledande socialdemokrater. Kritiken gällde dock inte främst frågan om expropriering, utan försöket att undanröja medlemsmatrikeln och undvika ansvar.⁵²

Men även på riksplanet blev den interna kritiken hård. I flera artiklar i *Brand* gick Bergegren hårt åt de åtalade. Under rubriken ”Kapitalistbandit-anlag” länkade han ihop dådet med de rikas stöld från arbetarna i det kapitalistiska samhället. Vad var det som hänt i det aktuella fallet? Jo, ett par olyckliga stackare med ”kapitalistbandit-anlag” hade begått ett rånmedlemsförsök. För det finns det inga ursäkter, menade Bergegren. Allra mest ohyggligt var att det var proletärer som skjutit en annan proletär. Att det skulle skett i något ädlare syfte gav Bergegren inte mycket för. De båda rånarnas klubb var inte varskodd och inte heller hade de verkligen skänkt några av pengarna till den politiska kampen. ”Det var alltså endast ett privatkapitalistiskt företag, fast under falsk skylt. Det är sådana där de uslaste kamrater, som ingen rörelse kan gå fri från.” Men samtidigt underströk Bergegren att den ungsocialistiska rörelsen var helt oskyldig, och att den som anklagade rörelsen i sig var antingen ”så kodum att han är ur räkningen, eller också så är han ett få helt enkelt”.⁵³

En mer utförlig debatt fördes i *Nya Folkviljan* under våren, där såväl Schröder som den så kallade Tryckeristyrelsen uttryckte sympati för dådet. ”Tryckeristyrelsen” stod för Styrelsen för tryckeriföreningen södra Sverige, men högst sannolikt var det Schröder själv som höll i pennan. I linje med den i Ryssland använda taktiken jämförde Schröder i en inledande kommentar dådet med det våld som den kapitalistiska klassen utövade. Att postiljon Almén förorsakats lidande var givetvis beklagligt, men den ”sambhällsbevarande pressens” skrän var omöjligt att sympatisera med. I en intressant passage ifrågasatte Schröder varför tanken att pengarna skulle användas till inköp av vapen och ammunition åt den ungsocialistiska klubben i Malmö skulle vara så märklig:

[V]i förstå sannerligen icke hvarför inte vi arbetare också skulle skaffa oss vapen. Öfverklassen beväpnar sig hvarje år med nya kanoner, kulsprutor m.m. till skydd mot den inre fienden, arbetarne, hvadan vi icke inse hvaruti det fula skulle bestå om hvarenda arbetare, icke allena de

52 Fernström 1950, s. 125–126. Dessa händelser nämns dock inte i något bevarat samtida material från Malmö ungsocialistiska klubb.

53 *Brand* 5/5 1907.

som stå med i den socialistiska ungdomsrörelsen, beväpnade sig till skydd mot sina fiender, öfverklassarna. Men en beväpnad arbetareklass fruktar öfverklassen och därför gäller det för dess press att i god tid få ut den mening, att det är något dåligt af arbetarna att beväpna sig.⁵⁴

Någon som reagerade starkt på artikeln var en av ungsocialismens ledande ideologer, den Landskronafödde Albert Jensen, tidigare chefredaktör för *Brand* och vid tidpunkten just släppt efter ett år i fängelse för antimilitaristisk agitation. I en replik i *Nya Folkviljan* gick han hårt åt Schröders resonemang. Schröder vittnade om en "bottenlös okunnighet" om såväl socialismen som ungsocialismen. Det var enligt Jensen av yttersta vikt att ungsocialismen inte på något sätt drogs in i affären: "Hvarken principiellt eller praktiskt kan den propagera ett dåd af rent kriminell art, som absolut icke har det ringaste med socialismen att skaffa."⁵⁵ Schröder vidhöll dock sitt resonemang i en kommentar. Om nu förövarna själva ville att deras dåd skulle ses som ett led i klasskampen var det väl fräckt av utomstående att förneka det?⁵⁶

I ett längre resonemang utvecklade Jensen sin syn. Grundfrågan var huruvida ungsocialismen borde stödja dådet eller inte. Då *Folkviljan* "talar i ungsocialismens namn" måste målet med Schröders texter ha varit att göra ungsocialismen till sympatisörer med postrån, menade Jensen. Men detta var befängt:

Detta dåd kan icke stämplas som annat än en kriminell förbrytelse, aldrig som en handling med socialrevolutionära motiv. Ty en öfvertygelsetrogen och målmedveten ungsocialist skulle aldrig, för en lumpen pännings skull, trampa en intet ont anande proletärs personliga rätt under fötterna, rätten att lefva. Och äfven om man förutsätter det omöjliga att personen ifråga värligen begått dådet med idéella syften, som bakgrund, så skulle den dock icke, om han varit ungsocialist, kunna begå en sådan gemen nedrighet, att han satte en hel rörelse i sticket [...].⁵⁷

Slutligen försökte skribenten Gideon Lundgren sammanfatta historien i *Brand*. Under rubriken "Några reflektioner över postrånet i Skåne" menade han att klasskampen aldrig kunde vara individualistisk utan måste ske samordnat. Att våldsanvändning var nödvändigt för att expropriera egendom rådde det dock inget tvivel om: "Kapitalistsamhället ställer individen i valet

54 *Nya Folkviljan* 13/4 1907.

55 *Nya Folkviljan* 20/4 1907.

56 *Nya Folkviljan* 27/4 1907.

57 *Nya Folkviljan* 27/4 1907.

mellan att bestjäla eller bestjälas. Vad kapitalisterna stulit av oss skola vi ha tillbaka. Men detta icke genom det privata, utan genom det samfälliga organiserade våldet.”⁵⁸

Postrånet fick flera konsekvenser. Den hårda kritiken ledde till att Schröder lämnade in sin avskedsansökan från *Nya Folkviljan* den 7 maj, men ombads stanna kvar vid en extra andelsstämma senare samma månad. Samtidigt beslutades att hela tidningen skulle flyttas till Malmö, vilket genomfördes redan den 1 juni.⁵⁹

Rättegången mot Friberg och Fors hölls under sommaren och avslutades den 25 juli med livstids straffarbete för båda, medan Walldén dömdes till ett och ett halvt år. Hovrätten fastställde domarna i september, och straffen började verkställas. Friberg och Fors placerades på Långholmen i Stockholm, men benådades 1925 och levde båda fram till 1960-talet. Postrånet väckte stor uppmärksamhet under sin tid och har lyfts fram i media genom åren. Fors intervjuades exempelvis i radio 1965, vid 85 års ålder. Han vidhöll att avsikten med rånet var att finansiera politisk verksamhet och hävdade att idén kom från en tysk aktivist i de ungsocialistiska kretsarna i Malmö.⁶⁰ Att utländska aktivister i exil umgicks i dessa kretsar och stundtals deltog i möten verkar inte ha varit ovanligt. Vid flera tillfällen ordnade till exempel Landskronaklubben insamlingar till ryska ”revolutionärer” som skulle resa vidare.⁶¹

Att hela frågan var känslig för Ungsocialisterna som rörelse framgår av att den helt uteblev från klubbprotokollen i både Malmö och Landskrona. Våldsamma angrepp på andra arbetare, även om de kunde motiveras politiskt, var uppenbarligen inget självklart inslag på den ungsocialistiska agendan. Ledande gestalter som Bergegren i *Brand* och Albert Jensen i *Nya Folkviljan* fördömde dådet, medan Schröder var den ende som offentligt försvarade dådet. Här ser vi hur en intern gränsaktivering sker. Hot om våld mot överheten, som vid *Gula faran*-händelsen, eller stenkastning mot polisen i Helsingborg, ansågs legitimt eftersom våldet riktades mot aktörer och institutioner som upprätthöll klassförtrycket. Däremot var det inte accepterat att attackera enskilda proletärer med vapen. Som Gideon Lundgren skrev i *Brand* fanns det en avgörande skillnad mellan det kollektiva våld som skulle krävas i en revolutionär situation för att expropriera egendom och vapen, och det individuella våld som Fors och Friberg utövade. Denna skiljelinje skulle bli än mer komplex sommaren 1908.

58 *Brand* 6/7 1907.

59 Fernström 1950, s. 147.

60 Åkesson 2019, s. 28-29.

61 Mötesprotokoll 26/9 1906, Landskrona socialistiska ungdomsklubbs arkiv, AAL.

Amaltheadådet i Malmö hamn 1908

Den aktion som främst brukar kopplas till den ungsocialistiska rörelsen i historieskrivningen är Amaltheadådet, som ägde rum i samband med den stora hamnarbetarkonflikt som 1908 utspelades i landet.⁶² Återigen stod aktivister från Malmös ungsocialistiska kretsar i centrum.

Vid ett stormigt möte den 23 januari avgick hela styrelsen för den ungsocialistiska klubben i Malmö, bara en månad efter att den tillträtt.⁶³ Den 28 januari bildades istället Norra socialistiska ungdomsklubben, där medlemmar som Anton Nilson, Algot Rosberg, Alfred Stern och Jöns Jönsson spelade en central roll. Samtidigt inledde Schröder en följetong i *Nya Folkviljan*, där han under vintern och våren löpande publicerade en översättning av Arnold Rollers inflytelserika pamflett *Handlingens propaganda*.⁶⁴ Skriften gavs ut i sin helhet strax före den 1 maj samma år. I ett efterord till Rollers text manade Schröder till att anamma de nya kampmetoder som presenterades i texten och utropade: "Något måste göras":

Om vi nu värkligen nära ett okuvligt hat till detta orättfärdiga samhälle, ett hat så intensivt som det den franske diktaren Laurent Tailhad givit uttryck för i satsen "Vad betyder offren om blott gesten är skön, gesten med vilken bomben kastats", då böra vi med glädje debattera varje tanke som avser att befria proletärerna från sina förtryckare.⁶⁵

Debatterade var också precis vad ungsocialisterna i Malmö gjorde. Den 2 juni höll den ursprungliga ungsocialistiska klubben i staden en öppen diskussionskväll om broschyren, med Rosberg som en av talarna.⁶⁶

Antalet engagerade ungsocialister i Malmö var sannolikt bara ett par hundra vid tidpunkten, men rörelsens aktiviteter lockade ofta ett betydligt större antal.⁶⁷ Runt 1908, då arbetslösheten var utbredd, blev Café Utposten en samlingsplats för många ungsocialister som stod utan arbete, antingen

62 Både Nilson och Rosberg har beskrivit förloppet. Se Algot Rosberg, *Amalthea*, Stockholm 1918; Anton Nilson, *Dömd till döden för Amalthea*, Stockholm 1962/1987. Dådet har även beskrivits i t.ex. Berggren & Johansson 2008; C J Björklund, *Dömda till döden: Amaltheadramat*, Stockholm 1958; Yngve Tidman, *Spräng Amalthea! Arbete, facklig kamp och strejkbryteri i nordvästeuropeiska hamnar 1870–1914*, Lund 1998.

63 Mötesprotokoll 23/1 1908, Malmö ungsocialistiska klubbs arkiv, AAL.

64 Pseudonym för Sigfried Nacht.

65 Carl G Schröder, "Efterskrift: Nya kampmetoder", i Arnold Roller, *Handlingens propaganda*, Malmö 1908.

66 Mötesprotokoll 2/6 1908, Malmö ungsocialistiska klubbs arkiv, AAL.

67 I protokollen finns bara en enda uppgift om medlemsantal: Tidigt 1907 hade föreningen 158 medlemmar, varav 31 kvinnor. Se mötesprotokoll 25/1 1907, Malmö ungsocialistiska klubbs arkiv, AAL.

på grund av den ekonomiska krisen eller svartlistning av arbetsgivare, något som ofta drabbade politiskt engagerade.⁶⁸ Fredrik Nilsson har påpekat hur kombinationen av sociala, ekonomiska och politiska problem skapade en stark frustration bland arbetare. Hos ungsocialisterna bidrog det till att skapa en särskild grogrund för alltmer radikala tankar om *motvåld*.⁶⁹ Samtidigt stärktes den kollektiva identiteten genom en utmärkande klädstil, där bland annat svarta slokhattar och kravatter blev kännetecken.⁷⁰

1908 års hamnarbetarkonflikt hade börjat i Norrköping men i juni utvidgats till ett flertal städer, däribland Malmö.⁷¹ Som motdrag inkvarterade arbetsgivarna över hundra engelska strejkbrytare ombord på fartyget *Amalthea*, som låg ankrat i Malmö hamn. Snart uppstod skärmytslingar i staden, och vid ett tillfälle besköts demonstranter med skarpa skott från fartyget. När Malmö rådhusrätt frikände tre strejkbrytare som åtalats för skjutningarna, ökade aggressionerna – inte minst hos den drygt 20-årige ungsocialisten Anton Nilson, som tillsammans med Rosberg och Stern från norra klubben planerade ett attentat för att skrämja bort engelsmännen. Man stal dynamit från kalkbrottet i Limhamn och fick hjälp av en dansk ungsocialist att skaffa stubintråd från Köpenhamn. Natten mellan den 11 och 12 juli rodde Nilson ut i en läckande eka och lyckades runt klockan två på natten putta ned bomben i en av fartygets lastluckor. Efteråt försvann han snabbt på cykel – utan att veta att ett lönekvitto med hans eget namn låg kvar i ekan.⁷²

Även om målet endast varit att skrämja strejkbrytarna blev explosionen omfattande och hördes över stora delar av Malmö. Engelsmannen Wallace Close avled direkt och flera andra skadades allvarligt.⁷³ Polisutredningen rullade dock på fort. Den underlättades onekligen av Nilsons tappade lönekvitto, men polisen hade redan innan god koll på stadens ungsocialister och grep snabbt flera av dem för förhör. En efter en erkände de inblandade,

68 Björklund 1958, s. 11–12.

69 Nilsson 2012, s. 18; Eva Blomberg, ”Ur den förnedrande träldomens grift: SAC och människovärdet”, i *Ett sekel av syndikalism: Sveriges arbetares Centralorganisation 1910–2010*, Stockholm 2012, s. 107.

70 Eva Blomberg, Hans Lagerberg och fr.a. Emma Hilborn har belyst hur Ungsocialisterna använde sig av symboler som klädmode, uppträdande, litterär smak och gestaltning för att forma sin identitet. Detta ämne ligger utanför artikeln, men i en större studie av Ungsocialisterna som rörelse skulle dessa närmast subkulturella attribut kunna spela en stor roll. Se Blomberg 2012; Lagerberg 1992; Hilborn 2008; Hilborn 2015.

71 Berggren & Johansson 2008, s. 23–25.

72 Nilson 1987, kap. 4; Rosberg 1918, kap. 3.

73 För historien om Close och de engelska strejkbrytarna, se Roger Johansson & Kerstin Martinsdotter, ”Amalthea 1908 och den brittiske strejkbrytaren som glömdes bort”, *Elbogen* 2010.



Anton Nilson placerade bomben vid strejkbrytarskeppet Amalthea. Nilson levde tills han blev 101 år gammal och besökte under 1980-talet Historiska institutionen i Lund. Ur Karl Fernström, *Ungsocialismen: En krönika*, Stockholm 1950.

liksom andra i kretsen som varit mer eller mindre införstådda med planerna. Däremot lyckades inte polisen knyta några av rörelsens ledande namn till attentatet, även om man gjorde försök med bland andra Schröder.

Uppmärksamheten kring dådet och dess efterspel blev omfattande. Sympatierna för strejkbrytarna var påtagliga från högern sida. Kung Gustaf V besökte de sårade engelsmännen på sjukhuset och Malmös borgerskap ordnade en begravningsprocession genom staden för att hedra den omkomne Close. I den digra skörden av inkomna brev till polisen medan utredningen pågick kan man dock återfinna exempel på andra reaktioner från malmöiter, högst sannolikt sympatisörer till Ungsocialisterna: "Hela världens organiserade arbetare grinar åt er o ja me. ha. ha. ha. ha. synd bara att inte alla brytarna flög i luften", "Vi uttrycka vår ledsamhet att det inte gick som vi tänkt oss att hela Lumplena gått till väders, men hoppas på bättre tur nästa gång, och samtidigt får vi meddela at ta er i akt för er tid kommer snart", "Herr kommissarie! Har ni godt om tid? Så ryck er i tasken! De käraste hälsningar från bombmannen. Varning ackta eder."⁷⁴

Fördömandena från borgerlig media var föga förvånande hårda. Men även inom arbetarrörelsen blev tonen skarp. Socialdemokraterna hade bara månader tidigare uteslutit Bergegren och Schröder och var inte intresserade av att ta något ansvar för ytterligare ungsocialistiska attentat. Replikskif-

74 Brev från allmänheten 1908, volym F4:2, Polismuseets i Malmö arkiv, MSA.

tet mellan *Brand* och *Nya Folkviljan* gentemot den socialdemokratiska Malmötidningen *Arbetet* var därför omfattande hela sommaren. Redan före Amaltheadådet hade man olika syn på hur hamnkonflikten skulle lösas, genom förhandlingar eller mer aggressiva metoder, och efter bombdådet blev tonen skarpare. Debatten utspelade sig med hamnkonflikten i bakgrunden, vilket präglade inläggen och synen på själva dådet. Dessutom vävde alla inblandade in det kommande riksdagsvalet samma höst.

Direkt efter dådet, innan några gripanden gjorts, lade *Arbetet* nivån. Då konstaterade man att ”inom vilket läger gärningsmannen är att söka, behöva vi knappast yttra oss om. Alla omständigheter peka i en bestämd riktning [...] där vi brukar finna den socialdemokratiska arbetarrörelsens farligaste och hätskaste fiender samlade”. I en utförligare kommentar använde man ännu häftigare ord: ”Detta illdåd [...] utgör det mest bedrövliga vittnesbörd om mänsklig ondskas och dumhet.” Man varnade vidare för hur dådet skulle tas emot av samhället: ”Detta bombattentat [...] genljuder nu över hela vårt land och blir en mäktig signal till kamp mot socialismen”, slog man fast och pekade på att ”den handlingens propaganda” som dådet var ett resultat av ”kommer att sätta arbetarrörelsens tillvaro på spel”.⁷⁵

Nya Folkviljan och *Brand* var inledningsvis något avvaktande. Schröder, som själv kom att sitta arresterad i närmare en vecka för eventuell inblandning i dådet, skrev i en inledande kommentar: ”Slaven har givit uttryck åt sina känslor, enkelt och kraftigt och detta har upprört brackorna inom alla läger. [...] Med hänsyn till den ursinniga upphetsade stämningen anser jag mig skyldig att icke riskera tidningens existens genom att yttra mig om saken.”⁷⁶ I en notis under rubriken ”Svar på tal” lade *Brand* ut texten:

Det fräcka utsugarbandet som jämt glävsar [sic] om det heliga, kära fosterlandet men likafullt införskaffar stråjkbytare från andra land, har fått en första varning. Mot det usla förräddarföljet i Malmö har från himlen fallit en meteor i form av en bomb och med sådan värkan.⁷⁷

Mer explicit angående våldsanvändning skrev *Brand* att ”ingen skall tro att någon revolutionär socialist anbefaller eller försvarar våld för våldets egen skuld. Ty ingen tror väl att det är något nöje att bruka våld. Kunna verkliga framgångar vinnas utan våldsmedel så är det bra.” Dock var det ibland ofrånkomligt att våld måste användas: ”Hycklande kälkborgare och kälkborgarsocialdemokrater [...] gån ut i städernas fattigkvarter och se hur

⁷⁵ *Arbetet* 13/7 1908.

⁷⁶ *Nya Folkviljan* 18/7 1908.

⁷⁷ *Brand* 18/7 1908.

tusentals fattiga arbetare lever. [...] Sök er sätta in i det liv, proletären lever, och ni skall också förstå varför han griper till våld.”⁷⁸

Under sensommaren och hösten pågick en debatt i den kvarvarande ungsocialistiska klubben i Malmö. Förutom insamlingar till de åtalade och brev från Nilson och Rosberg diskuterades om deras foton skulle hängas upp i klubblokalen eller tryckas som vykort till försäljning. En medlem protesterade och menade att man inte borde ”glorifiera mordet, när man arbetade för freden folken emellan”. En annan gick till försvar och ansåg att det inte rörde sig om ett vanligt mord, eftersom de handlat efter ädla motiv. Båda förslagen mötte motstånd, och vykortet godkändes först efter att klubbordföranden avgått.⁷⁹

Rättegången samma höst blev en ganska summarisk tillställning. De tre huvudåtalade fick samma försvarsadvokat, och Rosberg skötte delvis försvaret själv. Han förnekade inte gärningen men betonade att de aldrig haft för avsikt att döda någon. I stället lyfte han fram de bakomliggande orsakerna som fattigdom, arbetslöshet och strejkbryteri. Den 18 september föll domen: dödsstraff för Nilson och Rosberg, livstids straffarbete för Stern samt straffarbete eller böter för ytterligare tre ungsocialister, däribland Jönsson, ägaren av Café Utposten. I början av 1909 fastställde hovrätten Nilsons dödsstraff, medan Rosbergs straff ändrades till livstids straffarbete, samma som för Stern. Efter en nådeansökan, motvilligt godkänd av kungen efter påtryckningar från hans rådgivare, omvandlades även Nilsons dom till livstids straffarbete.⁸⁰ I ett efterspel som nog ingen kunnat föreställa sig sommaren 1908 växte med tiden kraven på Amaltheamännens frigivning till något av en folkrörelse. Flera kommittéer bildades 1912, varav en socialdemokratisk, och när Socialdemokraterna och Liberalerna bildade sin första ministär 1917 frigavs Nilson och Rosberg; Stern hade släppts redan året innan. Rosberg var märkt av den hårda fängelsevistelsen och dog 53 år gammal medan Stern blev 80 år och Anton Nilson, efter ett omtumlande livsöde där han bland annat varit stridsflygare för Röda armén under det ryska inbördeskriget, avled 1989, 101 år gammal.

Även om det fanns enstaka röster som protesterade gick rörelsens båda tidningar och den berörda klubben ut i kraftigt försvar för dådet. Genom ett uppskruvat språk ville man visa hur attentatet var en del i striden mot kapital och överhet, och i den var det uppenbarligen tillåtet även med bombdåd mot andra proletärer. Gränsaktiveringen gentemot SAP hade vid det här laget

78 *Brand* 25/7 1908.

79 Mötesprotokoll 15/10 1908, Malmö ungsocialistiska klubbens arkiv, AAL.

80 Om rättegångarna, se Kjell Åke Modéer, ”Amaltheaattentatet 1908: Några rättshistoriska aspekter på ett brottmål”, i *Land skall med lag byggas: Sex rättshistoriska uppsatser*, Lund 1980.

blivit så pass stark att partiet drogs över samma kam som borgerligheten. Om gränsen högerut, sommaren 1908, hårdnat verkar det däremot inte ha funnits någon tydlig gräns vänsterut. Om det var förkastligt sommaren 1907 att angripa en enskild postiljon var det sommaren 1908 legitimt att döda och skada en samling strejkbrytare. Gränsaktiveringen mot strejkbrytare som representanter för klassfienden var inget nytt, men drevs här till sin spets.

Ungsocialisterna och handlingens propaganda

Mellan 1906 och 1908 deltog skånska ungsocialister i flera olagliga aktioner som väckte stor uppmärksamhet och ledde till långa fängelsestraff. Vid SAP:s partikongress 1908 uteslöts galjonsfigurerna Hinke Bergegren och Carl G Schröder ur partiet och samma år bröt förbundet med moderpartiet för att bilda Ungsocialistiska partiet (som under olika namn levde kvar fram till 1960-talet). Året efter den misslyckade storstrejken 1909 deltog flera ungsocialister i grundandet av det syndikalistiska fackförbundet SAC. Ungsocialisterna hade därmed tydligt skiljt ut sig från den reformistiska arbetarrörelsen, men processen dit var lång, mångfasetterad och komplex.

Den här artikeln har visat hur de skånska ungsocialisterna utforskade gränserna för sina politiska aktioner mot den rådande politiska kulturen. Detta innebar en ständig förhandling om när och hur våld kunde legitimeras som politiskt medel. Fokus har legat på hur rörelsens skånska gren diskuterade och hanterade aktionsformer, ofta som reaktion på omvärldens fördömanden. De tre aktioner som behandlats här illustrerar denna process. I Helsingborg riktades kampen mot militarism och polisvåld, i Malmö mot strejkbrytare – mål som var mindre omstridda inom rörelsen. Rånet mot posttåget utmanade däremot denna gräns, då postiljonen betraktades som en proletär till skillnad från poliserna och strejkbrytarna som sågs som överhetens tjänare. Acceptansen för våld berodde därmed på hur fiendebilden konstruerades, och mellan 1906 och 1908 var denna gräns särskilt flytande.

Med hjälp av begreppen inramning och gränsaktivering visar jag att Ungsocialisternas identitet främst formades i kontrast mot "svikarna" inom SAP snarare än mot det borgerliga samhället. Förhållandet till SAP var ambivalent; Ungsocialisterna ville påverka partiet inifrån snarare än bryta sig loss. De unga män som deltog i postrånet och Amaltheadådet var inga ideologiskt skolade elitrevolutionärer, utan män i 20-årsåldern som under ekonomiskt svåra tider drev runt i Malmö eller tillbringade sina dagar på Café Utposten. Vid demonstrationerna i Helsingborg var de flesta inblandade tonåringar, drivna av antimilitaristisk övertygelse, med den stundande värnplikten som en påtaglig realitet.

Ungsocialisterna famlade efter en egen identitet, där gränsaktiveringen

gentemot SAP och den reformistiska arbetarrörelsen bidrog till att skapa en tydlig ”vi och de”-känsla, där partiledningen framstod som förrädare mot arbetarklassens intressen. Samtidigt innebar inramningen av konflikten att våld kunde framstå som nödvändigt när andra medel ansågs vara otillräckliga. Genom en vokabulär präglad av ”handlingens propaganda” och en inramning som betonade direkta aktioners nödvändighet lockade rörelsen ungdomar som ansåg att den reformistiska arbetarrörelsen agerade för långsamt. Kontinentala influenser spelade här en viktig roll. Trots att ungsocialisterna inte deltog i den socialistiska ungdomsinternationalen eller anarkistkongressen 1907 fanns kontakter med revolutionärer från Tyskland och Ryssland. Radikala pamfletter översattes och spreds. På motståndarsidan, bortom den etablerade gränsen, stod det hierarkiska samhället och kapitalet, representerat av poliser och strejkbrytare. Med tiden kom även den socialdemokratiska partiledningen att definieras som motståndare. Gränsaktiveringen förstärkte bilden av dem som svikare, och begrepp som ”kalkborgare” och ”kalkborgarsocialdemokrater” blev i Ungsocialisternas ögon närmast synonyma.

I en bredare mening har artikeln syftat till att ge en bredare förståelse av politisk kultur och våld i modern svensk historia. Den har nyanserat bilden av arbetarrörelsen som enbart reformistisk och ifrågasatt den samförståndsidé som ofta har präglat historieskrivningen om 1900-talets Sverige. Ungsocialisternas agerande visar att våld och konflikt inte var marginella fenomen utan en del av den potentiella politiska kulturen. Radikaliseringen drevs på av strukturella faktorer som arbetslöshet, svartlistning och ett inflöde av radikala idéer från utlandet, samtidigt som inramning och gränsaktivering legitimerade våld som strategi.

Dessa insikter öppnar för en vidare diskussion om svensk politisk kultur. Samförståndsidealet framstår inte längre som en självklarhet, utan snarare som ett resultat av konflikter där konfrontativa strategier länge var en reell möjlighet. Ungsocialisternas historia illustrerar hur våld och radikal retorik kunde ses som nödvändiga medel i kampen mot både yttre och inre fiender och hur gränsen mellan det legitima och det otillåtna ständigt omförhandlades. Studien bidrar därmed inte bara till förståelsen av en specifik rörelse utan också till en mer nyanserad bild av det svenska politiska landskapets utveckling under det tidiga 1900-talet.

Genom att lyfta fram den skånska ungsocialistiska kretsen breddar artikeln vår kunskap om rörelsens lokala uttryck. Samtidigt väcks nya frågor, till exempel: hur skiljde sig de skånska ungsocialisternas inramningsarbete från andra lokala avdelningar? Stockholms ungsocialister var också inblandade i våldsdåd, men aktivisterna i Skåne tycks ha utvecklat en egen linje.

Ytterligare studier av lokala variationer inom den svenska ungsocialismen skulle kunna ge en djupare förståelse av denna disparata rörelse.

Summary

The Propaganda of the Deed and its Limits: The Young Socialist Movement in Scania, 1906–1908

Violence and confrontational methods have generally been regarded as undesirable within the Swedish labour movement. Yet during a brief period in the early twentieth century such tactics became the subject of intense debate within the Young Socialists, the Social Democratic Party's first youth organisation. Distrustful of parliamentary reformism, many activists instead promoted rapid, disruptive interventions in public life – what they termed "propaganda of the deed". After a split in 1903, when a more party-loyal faction left, Scania (Skåne) emerged as the movement's stronghold for the remaining radical groups, and between 1906 and 1908 several spectacular actions involving violence were carried out there.

This article focuses on three incidents: Two antimilitarist demonstrations in Helsingborg in 1906 that led to long prison sentences under newly introduced legislation against antimilitarist propaganda; a postal train robbery near Staffanstorp in 1907 in which a postal worker was seriously wounded and that resulted in two Young Socialists being sentenced to life imprisonment; and the 1908 bombing of the strikebreaker ship *Amalthea* in Malmö harbour, which caused one death and several injuries and led to two Young Socialists being sentenced to death, later commuted to life imprisonment. These events provoked widespread political and media debate and deeply alarmed the Social Democratic leadership.

Using these cases, this study analyses how violence as a political instrument was discussed by local Young Socialists, asking what "propaganda of the deed" meant in practice, how internal and external debates unfolded, and where the boundaries of legitimate political action were drawn. The article situates these discussions within broader historiographical debates on Swedish political culture and political violence, challenging portrayals of the labour movement as uniformly reformist and of twentieth-century Sweden as dominated by a consensual political tradition. Drawing on concepts such as framing and boundary activation, it explores how political culture shaped both the justification and rejection of violent methods within the movement.

Keywords: Young Socialists, Propaganda of the Deed, Social Democracy, Anarchism, *Amalthea*